

УДК 316.013

Н. Бутковська, канд. соціол. наук,
Житомирський державний університет імені Івана Франка**ЕТНІЧНІСТЬ: МНОЖИННІСТЬ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ**

У статті виокремлені чинники, що вплинули на концептуальну розробку етнічної проблематики протягом ХХ століття. Серед найголовніших – нові прояви феномену етнічного в результаті перетворення більшості сучасних суспільств на поліетнічні та зміна методології дослідження

Ключові слова: етнічність, етнос, множинність інтерпретацій, примордиалізм, конструктивізм

В статті представлені фактори, що впливали на концептуальну розробку етнічної проблематики на протяженні ХХ століття. Среди наиболее значимых – новые проявления феномена этнического как результат преобразования большинства современных обществ на полиэтнические а также изменение методологии исследования

Ключевые слова: этничность, этнос, множественность интерпретаций, примордиализм, конструктивизм

The article singles out the factors that influenced the conceptual exploration of ethnic issues in the 20th century. One the main factors is new ethnicity manifestations resulting from the majority of modern societies transforming into polyethnic communities, as well as changes in methodology of ethnic research.

Keywords: ethnicity, ethnos, plurality of interpretations, primordialism, constructivism

"Невловимий" феномен етнічного, що став активно проявлятися у другій половині ХХ століття, заперечив передбачення вчених про зменшення, а то й втрату ролі етнічного чинника в житті людини з огляду на процеси модернізації та індивідуалізації, що охопили більшість сучасних суспільств. Етнічний дискурс, який особливо активізувався у 60-х роках ХХ століття на Заході та у 90-х у вітчизняній науці, суттєво вплинув на концептуалізацію феномену етнічного. До примордиалістських моделей, згідно яких етнічність – це об'єктивна даність, первісна характеристика людства, додалися інструменталістські, які розглядали етнічну спільноту як групу, об'єднану інтересами, а етнічність – як засіб для досягнення групових цілей, а також конструктивістські, в руслі яких етнічність розглядається як соціальний конструкт, що утворюється посередництвом індивідуальної самосвідомості на основі процедур ідентифікації. Дискусії між представниками цих напрямків стосовно природи етнічності та механізмів формування етнічних спільнот продовжуються, що й визначає **актуальність** даної публікації.

Постановка проблеми. Проникнення конструктивістських ідей до соціальної науки колишнього СРСР порушило монопольне становище теорії етносу, розробленої радянськими етнологами у 60-70-х роках ХХ століття, та призвело до перегляду створених раніше теоретичних конструкцій і методологічних засад дослідження етнонаціональних процесів науковцями пострадянського простору. Нові ідеї щодо осмислення феномену етнічного стали доступними дослідникам, що займалися етнічною проблематикою, завдяки виданню в нашій країні праць Е. Сміта, Е. Геллнера, Б. Андерсона, П. Браса, Д. Гатчісона, тощо. Велику роль у популяризації західних концепцій етнічності відіграли публікації Б. Вінера, Л. Дробіжевої, В. Тішкова. Сприяв цьому і критичний огляд основних підходів до осмислення феномену етнічного, що існують у світовій науці, та узагальнення результатів досліджень етнічних явищ у сучасній західній антропології, здійснені Т. Таболіною, В. Коротєєвою, А. Майничевою, М. Скворцовим.

З появою західних концепцій феномену етнічного до наукового обігу входить і нова категорія – "етнічність", хоча, як зазначає В. Тішков, у "...вітчизняному суспільствознавстві більш широке застосування має термін "етнос" [Тишков, електронний ресурс]. Пріоритетне становище даного поняття в наукових колах пострадянського простору засвідчують і сучасні довідникові видання, вказуючи на те, що поняття "етнічність" більш притаманне зарубіжній соціально-культурній антропології й відображає "...належність до певної нації чи етнічної групи" [Соціологія: Енциклопедія, 2003: с.1278]. І якщо С. Соколовський поняття "етнос" та "етнічність" пов'язує з конкуруючими парадигмами примордиалізму та конструктивізму у поясненні феномену етнічного, то Б. Вінер зазначає, що "...термін "етнос" можна використовувати у будь-якому із вищеназваних підходів, причому, доволі часто він буде синонімічним "етнічній групі" у західному розумінні" [Вінер, 2005: с. 117]. Якщо етнічність, за висновком Б. Вінера, розуміється російськими дослідниками як еквівалент етнічного, то в англомовній літературі серед найпоширеніших виокремлюються наступні підходи до розуміння: 1) етнічність як належність до соціальної меншості; 2) етнічність як етнічна група; 3) етнічність як етнічна мережа; 4) етнічність як етнічна ідентичність [Вінер, 1998: с. 3]. За словами А. Майничевої, зарубіжні дослідники у своїх працях поняття "етнічність" досить часто залишають без визначень. Водночас авторка окреслює шість вузлових моментів, навколо яких зосереджені дослідження світового рівня, що створені протягом ХХ століття: "етнічність як належність до певного етносу", "етнічність і класовість", "зміст та сутність етнічної самоідентифікації в сучасності", "етнічне ядро і встановлення меж", "асиміляція і плуралізм", "раса і етнічність" [Майничева: електронний ресурс]. Наявна множинність інтерпретацій етнічності актуалізує **проблему** вияву чинників, що її уможливили.

Розглядаючи предметом нашого дослідження множинність і зміну концептуальних моделей осмислення феномену етнічного, спробуємо досяг-

ти мети, що полягає у виявленні чинників, які вплинули на множинність інтерпретацій етнічності.

"Етнічністю ми називаємо культурні звичаї та світогляд певної спільноти людей, що відрізняється від інших" – таке визначення сучасного англійського соціолога Е. Гіденса відображає найпоширеніше розуміння етнічності як категорії для означення культурно відмінних груп [Гіденс, 1999: с. 256]. Традицію розглядати етноси як спільноти, що мають специфічні культурні відмінності, слід віднести ще до часів класичної етнографії, котра, описуючи географічне розселення народів та вивчаючи зміст їх культурних та лінгвістичних особливостей, досліджувала такі спільноти як локальні утворення. Культурні характеристики етнічних спільнот складають також предмет антропологічних та культурологічних досліджень. Головним для них є положення, згідно якого культури є дискретними, і кожному народу (етносу) були притаманні чітко обмежені культурні комплекси. Розглядаючи категорію "етнос" як основну одиницю етнічної класифікації людства, фундатор радянської етнологічної школи Ю. Бромлей визначав її як "...спонтанну міжпоколінну сукупність людей, що історично склалась на певній території; людей, які мають спільні, досить сталі особливості мови, культури і психіки, а також усвідомлення своєї єдності і відмінності від інших подібних утворень (тобто самосвідомість), зафіксовану в самоназві (етнонімі)" [Бромлей, 1983: с.173].

У ХХ столітті внаслідок значних соціальних змін, які обумовили становлення принципово відмінних форм соціальної організації та нових суспільних зв'язків, етноси стали проявляти себе як суб'єкти активної суспільної діяльності. Необхідність осмислення нових проявів феномену етнічного змусила науковців підійти до розробки специфічної термінології. За словами американського дослідника Вернера Соллорса поняття етнічності є продуктом сучасності. У США воно розповсюдилось завдяки журналу "Янки Сіті Серієс" ("*Yankee City Series*"), перший том якого був опублікований у 1941 році. Один із його авторів В. Ллойд Ворнер, описуючи результати своїх досліджень в місті Ньюбуріпорт (Массачусетс), ввів термін на означення групової визначеності, що дозволило автору відокремити певні групи індивідів від груп "основного потоку" (аборигенне населення та янки) [Майничева: електронний ресурс]. Вперше поняття "етнічність" (ethnicity) з'являється у Оксфордському словнику англійської мови лише у 1972 році. Значно раніше з'явилося поняття "етнічне" (ethnic) – як похідне від грецького "етнос", що вживалось спочатку як "язичницьке", зберігало це значення в англійській мові протягом ХІV – першої половини ХІХ століть та поступово стало співвідноситись з расовими характеристиками. Саме це поняття з'являється у дослідженнях етнічних груп.

Події Другої світової війни та падіння світової колоніальної системи призвели до широкомасштабних національно-визвольних рухів та загост-

рення етнічних конфліктів. Потоки іммігрантів, що прямували до Європи та Північної Америки в пошуках кращого життя, створили проблему відносин з титульними етносами. Американські та європейські вчені були змушені займатись аналізом проблем взаємодії етнокультур і відповідних спільнот, які досягли різного рівня соціально-економічного розвитку. Введення етнічних категорій до наукового дискурсу розширило можливості дослідження суспільств різних типів. В центрі уваги наукових досліджень постає етнічна група. Тобто етнос, що заявив про себе як про своєрідну соціальну групу, з того часу стає об'єктом дослідження соціологів. Пильна увага до особливостей даної групи потребувала її чіткого визначення. Найбільш розгорнуте і теоретично виправдане наукове визначення етнічної групи, за словами В. Соллорса, представлено в праці американського етнологі Р. Шермерхорна "Етнічні взаємовідносини: теорія і практика досліджень", опублікованої в 1970 році. Автор зазначає: "Етнічна група є колективом, котрий виокремлюється із великого співтовариства за наступними ознаками: представники його мають реальних чи уявних попередників, спогади про спільне історичне минуле, один чи декілька символічних елементів, котрі відіграють в їх культурі роль етнічних маркерів. Прикладами таких маркерів можуть бути норми взаємовідносин у суспільстві, конфесійна належність, розміщення в просторі і його сприйняття, мовні особливості, племінний склад, національність, ознаки фенотипу, або комбінації вищеперерахованого. Необхідним доповненням є спільність самосвідомості членів групи" [Майничева: електронний ресурс].

Расова та етнічна строкатість американського суспільства стимулювала осмислення проблеми взаємодії в ньому культурно відмінних груп, яке розпочалось ще на початку ХХ століття. Представники Чиказької школи на чолі з Р. Парком вже у 1920-х роках одними з перших здійснили спробу емпіричного дослідження локальної спільноти міста Чикаго, 80% населення якого складали іммігранти. Досліджуючи проблему збереження етнічної групи в іноетнічному середовищі, науковці дійшли висновку, що успішна адаптація іммігрантів до нового суспільства можлива в разі засвоєння ними культури більшості, тобто шляхом акултурації – прийняття цінностей і способу життя англомовної більшості американського міста. Уявлення дослідницької групи стосовно того, що будь-яке суспільство є "плавильним котлом" де різні народи поступово розчиняються у домінуючій культурі, засвідчували "смерть" етнічності [Скворцов, 1997: с.62].

Наприкінці 30-х років ХХ століття феномен етнічної групи постає в центрі уваги досліджень британських антропологів Манчестерського університету (М. Глакмен, А. Коен, К. Мітчелл), які вивчали особливості взаємодії колоністів з представниками племінних або трайбових (від англ.

"tribe" – плем'я) груп у Південній, Центральній та Західній Африці. На відміну від представників Чиказької школи соціології, які в результаті проведених досліджень констатували загальну тенденцію різних етнічних груп до асиміляції, їх британські колеги зробили висновок, що "трайбалізм" як стійкий комплекс племінної ідентичності не є відмираючим елементом культури, а навпаки, він постійно відтворюється в процесі міжгрупової взаємодії [Скворцов, 1997: с.10]. І хоча асимілятивні пророцтва представників Чиказької школи не підтвердились, важливими були їх висновки стосовно того, що етнічність та етнічний конфлікт є стороною міжгрупових взаємодій. Уявлення про те, що етнічність конституюється в процесі міжгрупових контактів, підтвердили і результати досліджень антропологів Манчестерської школи.

Взаємодія культурно відмінних груп та зумовлені нею соціальні зв'язки з того часу стають у центрі уваги соціологів. Культурні відмінності однієї групи від іншої встановлюються в ситуації міжособистісних контактів. Інформація, яку отримують індивіди під час контакту з "іншим", поступово стереотипізується та сприяє формуванню стандартизованих способів поведінки у соціальній взаємодії етнічних груп. Стереотипізація, як процес створення та постійного застосування стандартизованих уявлень про культурні відмінності та особливості певної групи, допомагає індивіду орієнтуватись у складно організованих та соціально диференційованих соціумах. Тобто, культура виступає певним атрибутом, який символізує те, хто є "свій", а хто "чужий". Етнічність, таким чином, породжується міжгруповою взаємодією, і в цьому процесі важливу роль відіграють культурні відмінності. Саме ці дослідження дозволили науковцям перейти від аналізу культурних характеристик, що складали унікальність групи, до дослідження функцій певних елементів традиційної культури та їх визначального впливу на поведінку індивіда у соціальній взаємодії. Отже, головною заслугою науковців стало усвідомлення того, що етнічність як форма міжгрупової взаємодії є одним із аспектів прояву феномену етнічного.

Переосмисленню місця культури у продукуванні та підтримці групових відмінностей у суспільстві були присвячені наукові пошуки і норвезького антрополога Ф. Барта. В своїй знаменитій праці "Етнічні групи та межі" він акцентує увагу на тому, що не опис культури етнічної групи має стати предметом аналізу, а спосіб її соціальної організації, який дозволяє утримати групу від розмивання. Дослідник заперечує усталене розуміння того, що всі культури є дискретними, а окремим людським колективам притаманні чітко обмежені культурні комплекси. Автор зауважує, що якби це було дійсно так, то етнічні групи відрізнялись би набором характеристик, котрі могли бути виокремлені зовнішнім спостерігачем. Проте, етнічні маркери як елементи культури, що підкреслюють відмінності етнічних груп, відбираються членами

групи самостійно і сприяють відтворенню між ними певної межі (boundaries). Остання і забезпечує існування відокремлених, проте не ізольованих етнічних груп [Скворцов, 1997: с.26]. По мірі того, як зберігається процес дихотомізації (протиставлення груп), зберігаються і самі групи. В такому разі, спільна культура є скоріше наслідком або результатом, ніж первинною та визначальною характеристикою організації етнічних груп. Тобто первинними є самі межі, а не культурний зміст, який вони утримують [Коротеева, 1999: с.84]. Культурні атрибути, таким чином, обумовлюють формування на суб'єктивному рівні усвідомлення членами групи особливої форми колективної ідентичності. Певні елементи культури, що формують та підтримують етнічну ідентичність, виступають в даному процесі не в об'єктивній формі, а у вигляді символічних маркерів. Дослідники визначають етнічність специфічною формою ідентичності, яка спрямована в минуле, оскільки ґрунтується перш за все на усвідомленні спільності походження, традицій, цінностей, вірувань, відчутті міжпоколінної та історичної спадковості. "Етнічність може бути визначена як особлива характеристика суб'єктивності, що проявляється у відчутті та переживанні індивідом своєї належності до певної групи чи спільноти людей. Мова йде про специфічну форму ідентифікації, котра полягає у співвіднесенні людиною певних складових власної визначеності з множиною характеристик груп, до яких вона себе зараховує" [Сикевич, 1999: с.59]. Отже, ще одним аспектом прояву феномену етнічного стає етнічність як етнічна ідентичність.

Проте, для того щоб група усвідомлювала себе і виокремлювалась іншими як культурно відмінна, вона дійсно повинна відрізнятись від інших груп. Етнічність як якість групи – ще один важливий аспект прояву феномену етнічного, оскільки лише наявність певного набору культурних атрибутів забезпечує можливість вирізнити групи. В якості таких атрибутів, як стверджують фахівці, можуть бути мова, релігія, антропологічні характеристики, цінності, норми, звичаї, традиції, спосіб життя тощо. На основі знань про свою та чужі етнічні групи формується комплекс уявлень, що утворює систему етнодиференціюючих ознак. Саме наявність певного комплексу ознак, якими володіє група та відрізняється від інших, сприяє усвідомленню членами групи особливої форми колективної ідентичності. Якщо першими формами етнічної ідентичності в житті людей було усвідомлення спорідненості по крові (горизонтальна спорідненість, тобто єдність людей у теперішньому часі), спільності походження (вертикальна спорідненість), то пізніше етнодиференціюючими ознаками стали територія, мова, історична пам'ять, спільність історичної долі тощо. Тобто, етнодиференціюючі ознаки є змінними для кожного етносу в історичній перспективі. При схожому наборі етнодиференціюючих ознак членами групи підкреслюються ті, що є більш значущими на конкретний момент взаємодії.

Отже, етнічні відносини можуть утворюватись між такими групами чи спільнотами, котрі усвідомлюють та ідентифікують себе як культурно відмінні. Етнічність є проявом аспекту відносин культурно відмінних груп. Проте, щоб такі відносини існували, групи мають усвідомлювати себе та визнаватись іншими як культурно відмінні, що не можливо без наявності у кожній з таких груп набору культурних атрибутів, які в свою чергу обумовлюють формування на суб'єктивному рівні усвідомлення членами групи особливої форми колективної ідентичності. Таким чином, етнічність – це міжгрупові відносини, ідентичність та культурне явище. На подібному розрізненні інтерпретації етнічності наголошує також російський дослідник М. Скворцов [Скворцов, 1997: с.52].

Множинність інтерпретацій етнічності пов'язана також із зміною теоретичних парадигм та способів теоретизування у науках про суспільство, які відбулися у другій половині ХХ століття. Модерністські теоретичні стратегії, зокрема структуралізм, поступово стали витіснятись новими підходами, котрі об'єднались у нову світоглядну стратегію – постмодернізм. В рамках цих стратегій розвиваються основні підходи до розуміння феномену етнічного: примордиалізм, інструменталізм та конструктивізм. Найгостріші суперечки з приводу природи етнічності точаться між примордиалізмом (структуралізмом) та конструктивізмом. Причини протистояння цих підходів криються у відмінних методологічних орієнтаціях, на яких вони ґрунтуються, зокрема - відмінностях у розумінні самої природи соціальної реальності. Якщо у структуралізмі соціальні структури розглядаються в якості первинних відносно соціальної реальності (людина народжується як член певної етнічної спільноти, що й визначає її поведінку), то конструктивізм розглядає соціальний світ як продукт людської активної творчої діяльності, а не якусь даність (соціальні спільноти є результатом свідомої чи неусвідомленої діяльності людей та їх інститутів з конструювання ідентичності, зокрема етнічної). Аналіз етнічної ідентичності дозволив дослідникам зробити висновок, що вона є не природним утворенням, а соціальним конструктом, у створенні якого велику роль відіграють мова, релігія, звичаї, традиції – тобто визнані членами групи культурні елементи, що мають символічну природу. Отож, етнічна група є результатом соціального конструювання. Соціальний конструктивізм – це напрямок соціологічної думки, коріння якого сягає робіт соціологів Чиказької школи, У. Томаса і Ф. Знанецького, А. Шютца. У праці "Феноменологія соціального світу" А. Шютц представляє соціологічний варіант феноменології, акцентуючи увагу на аспекті соціального життя, котре він називає "життєвий світ" або світ повсякденності. Це інтерсуб'єктивний світ, в якому люди виступають, з одного боку, в якості творців соціальної реальності, а з іншого боку, стримуються соціальними і культурними структурами, утвореними їх попередниками

[Рутцер, 2002: с.91]. Основний зміст даної теорії, як стверджують П. Бергер і Т. Лукман, пов'язаний з питанням про те, як повсякденна реальність соціально сконструйована з огляду на суб'єктивний досвід людей [Бергер, Лукман, 1995: с.39].

Отже, примордиалізм розглядає етнічність як сукупність індивідів, як групи, що реально існують і яким притаманні певні риси (мова, культура, ідентичність), що відрізняють їх від інших; самосвідомість, яка закріплена в самоназві. Конструктивістський підхід розглядає етнічність як соціокультурне поле, що утворюється в результаті поділу на "своїх" та "чужих" внаслідок процесу ідентифікації. Такий поділ на відбувається на основі ряду ознак (залежно від країни, історичного періоду). Певні ознаки повинні бути притаманні "своїм", решта – "чужим". Тобто, соціальний простір ділиться на "нас" і "їх". Між "нами" та "ними" виникає стіна: інколи у вигляді символічної дистанції (інший одяг, традиції, вірування), інколи у вигляді відсутності спілкування (різні мови, ворожість, презирство), а інколи і у вигляді стіни у фізичному просторі. Самоідентифікація через усвідомлення своєї причетності до одного етносу – "ми", а також відчуження через ідентифікацію тих, хто до "нас" не належить, виступають головними інструментами конструювання етносів та кордонів між ними. Критерії, які конструюють соціальний простір, мають конкретно-історичний характер. Тому, згідно даного підходу, "...етнічні групи не є статичними утвореннями, до яких людина "об'єктивно належить". Навпаки, приналежність визначається через історично змінні критерії" [Сукевич, 1999: с.17].

Висновки. Отже, необхідність концептуальної розробки етнічної проблематики пов'язана з глобальними змінами, що відбулися після падіння колоніальної системи та призвели до нових проявів феномену етнічного внаслідок перетворення переважної більшості сучасних суспільств на поліетнічні. Прояв етносів як суб'єктів соціальної діяльності сприяв зміщенню фокуса дослідження з культурних характеристик етнічних спільнот на взаємодію етнічних груп та соціальні зв'язки, що між ними виникали. Нові відкриті прояви феномену етнічного засвідчили, що етнічність – це не лише культурна якість групи, на основі якої формується спільнота, а ще й форма міжгрупової взаємодії та етнічна ідентичність. Ці відкриття стали визначальним чинником, що вплинув на множинність інтерпретацій етнічності.

Наступний важливий чинник – це зміна стратегій теоретизування у науках про суспільство. Множинність інтерпретацій етнічності безпосередньо пов'язана з протилежними теоретико-методологічними орієнтаціями гносеологічного характеру, що обумовлюють різні концептуальні схеми пояснення суспільної життєдіяльності – структуралістської та конструктивістської, об'єктивістської та суб'єктивістської. На зміну модерністській парадигмі, яка ґрунтувалась на уявленні про об'єктивність предмета дослідження та визнавала здат-

ність суб'єкта раціональними способами його дослідити і адекватно зрозуміти, прийшла постмодерністська, яка відмовлялась від дослідження об'єкта як системної цілісності, а також від протиставлення об'єкта суб'єкту, що його пізнає. Суб'єкт, досліджуючи реальність, інтерпретує її і таким чином конструює об'єкт свого аналізу. В руслі даного підходу етнос трактується не як споконвічна субстанція, що розвивається в часі, а як явище, що є похідним від динаміки соціальних відносин, або як соціальний конструкт, що утворюється посередництвом індивідуальної самосвідомості на основі процедур ідентифікації. Ядро змісту "етнічного" перемищується у сферу усвідомлення етнічною групою своїх відмінностей. Протистояння примордіалістських та конструктивістських моделей пояснення феномену етнічного свідчить про складність даного явища і вимагає його подальшого осмислення.

Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. – М.: Медиум, 1995. – 324 с.
Бромлей Ю.В. Очерки истории этноса. – М.: Наука, 1983. – 412 с.
Винер Б.Е. Постмодернистский конструктивизм в российской этнологии // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2005. – Том VII. – №3. – С. 114-130.
Винер Б.Е. Этничность: в поисках парадигмы изучения // Этнографическое обозрение. – 1998. – №4. – С. 3-26.
Гіденс Е. Соціологія / Пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник; наук. ред. О. Іващенко. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
Коротеева В.В. Теории национализма в зарубежных социальных науках. – М.: Аспект Пресс, 1999 – 140 с.
Майничева А.Ю. Проблемы этничности и самоидентификации в работах зарубежных авторов. – Режим доступа: <http://www.zaimka.ru/012004/mainicheva_ethnic/>.
Ритцер Дж. Современные социологические теории. – 5-е изд. – СПб: Питер, 2002. – 688 с.
Сивевич З.В. Социология и психология национальных отношений. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. – 203 с.
Скворцов Н.Г. Проблемы этничности в социальной антропологии. – М.: СПб.: Издательство С.-Петербургского университета, 1997. – 184 с.
Социологія: Енциклопедія / Сост. А.А. Грицанов, В.Л. Абушенко, Г.М. Евелькин, Г.Н. Соколова, О.В. Терещенко. – Мн.: Книжный Дом, 2003. – 1312 с. *Тишков В.А.* Этнос или этничность? – Режим доступа: http://valerytyshkov.ru/cntnt/publikacii3/publikacii/etnos_ili.htm
Надійшла до редколегії 17.05.11

УДК 316.334.52(477)"19/20"

**В. Сусак, канд. соціол. наук,
Львівський національний університет імені Івана Франка**

РЕГІОНАЛІЗМ В КОНТЕКСТІ МНОЖИНОЇ МОДЕРНОСТІ СЬОГОЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ)

Обґрунтовано пізнавальні перспективи застосування теорії множинних модерностей Ш. Айзенштадта для вивчення генези та прояву регіоналізму в сучасній Україні. На підставі численних емпіричних досліджень сформульовано базові онтологічні припущення стосовно прояву регіоналізму в українському суспільстві та окреслено напрямки вирішення відповідного наукового завдання.

Ключові слова: регіоналізм, множинна модерність, групові ідентичності, соціальні установки і цінності, модерні інституціональні формації.

Обоснованы познавательные перспективы применения теории множественных модерностей Ш. Айзенштадта для изучения генезиса и проявления регионализма в современной Украине. На основании многочисленных эмпирических исследований сформулированы базовые онтологические предположения относительно проявления регионализма в украинском обществе и намечены направления решения соответствующего научного задания.

Ключевые слова: регионализм, множественная модерность, групповые идентичности, социальные установки и ценности, современные институциональные формации.

Advantages of S. Eisenstadt's theory of multiple modernities for studying the origins and manifestation of regionalism in contemporary Ukraine are demonstrated. On the basis of numerous empirical studies basic ontological assumptions regarding manifestation of regionalism in the Ukrainian society are formulated and directions of solution of relevant research task are outlined.

Keywords: regionalism, multiple modernities, group identities, social attitudes and values, modern institutional formations.

Процеси посткомуністичних трансформацій в українському суспільстві позначені помітним впливом регіоналізму, базовим підґрунтям якого є відмінні між собою історичні спадщини різних частин України, а також регіоналізація етнічного та мовного факторів соціальної поведінки. В регіонах історично сформувалися різні культурні та інституціональні моделі, панує різне розуміння того, що є "суспільне добро", неоднакове бачення майбутнього України, зокрема, шляхів модернізації держави тощо.

Розрізняють два основних підходи щодо інтерпретації регіоналізму в сьогочасному українському суспільстві. Представники першого наголошують на поляризації соціуму на дві частини – Захід і Схід, – жителі яких дотримуються протилежних культурних, політичних та цивілізаційних ціннісних орієнтацій [Arel, Khmelko, 1995; Khmelko, Wilson, 1998; Wanner, 1998; Рябчук, 2000; Kubicek, 2000; Kuzio, 2002; Хмелько, 2005; Лячинський, 2010 та інші]. Їм опонують інші науковці, які стверджують,

що регіоналізм в сьогочасній Україні доречніше описувати в категоріях розмаїття мережі регіонів, а не поділів на дві протилежні за орієнтаціями частини [Liber, 1998; Birch, 2000; Rogers, 2007; Груцак, 2007; Sereda, 2007; Сусак, 2007; Сусак, 2011; Черниш, Маланчук, 2007; Вишняк, 2009 та інші]. Є також група дослідників, які визначають, що регіоналізм в Україні не у всіх контекстах є значимим фактором конструювання групових ідентичностей та суспільних лояльностей, поступаючись впливові інших соціальних чинників, які функціонують незалежно від нього [Miller, Klobucar, Reisinger, Hesli, 1998; Malanchuk, 2005].

В цілому можна підсумувати, що дебати довкола генези регіоналізму в українському суспільстві у багатьох важливих контекстах є зорієнтовані на проєкцію у майбутнє, впливають на наукову інтерпретацію та прогнозування ймовірного впливу відмінностей / протилежностей регіонів в Україні на динаміку суспільно-політичних та економіч-